

DRACHTSTER LAWEI NA
RUMOERIGE RENOVATIE HEROPEND

FONKELEND IN HET ZONLICHT

Het was een uitgewoond en onoverzichtelijk theater. Na een in veel opzichten ingrijpende verbouwing kreeg De Lawei een heldere structuur, een nieuwe vlakke vloerzaal en een fonkelend goudgele buitenmuur. 'Als je er wat langer in rondloopt, stel je vast dat het eigenlijk een kleine stad is.' | DOOR: COEN JONGSMA |

3D opbouw
gevelbekleding

© DENIS MARKIC

Een lawei is een soort seinpaal met een emmertje eraan om de werkdagen van de veenarbeiders aan te geven. Emmertje omlaag betekende pauze. Maar een andere betekenis is lawaai. En geruisloos verliep de verbouwing van De Lawei allerminst. Slaande deuren in de gemeenteraad toen bleek dat de aannemer niet bouwde zoals afgesproken en dat de geplande opleverdatum van 17 september 2014 zeker niet zou worden gehaald. Als gevolg hiervan een conflict tussen de aannemer en de directie van het theater, een bouwstop, een arbitragezaak, schadevergoedingen. Daarna het vinden van een nieuwe aannemer en het opnemen van de tekortkomingen in de bouw. Om daarna met die nieuwe aannemer fouten te corrigeren en de bouw af te ronden. Op het plein voor het theater staat nu een lawei. Met het emmertje omhoog. Pauze voorbij. De Lawei is weer open!

Verademing

Het is de een-na-laatste dag van het seizoen. Een hittegolf teistert het land. Hoofd techniek Robert Vonkeman is er nu wel klaar mee. Net de spullen opgeruimd van het *Simmerdeis* festival. Een vierdaags festijn in een park, door De Lawei

geproduceerd en door 30.000 man bezocht. In de grote zaal bouwen voor een optreden van het Noord Nederlands Orkest in augustus. Orkestachterwand inschuiven, plafond erboven ophangen. Licht stellen. Maar hij laat het nieuwe gebouw graag aan het bezoek zien. Over de perikelen tijdens de bouw wil hij het niet hebben. Het is een verademing dat het af is. 'Eerst koffie', zegt Robert.

Een regulier seizoen was het zeker niet, het jaar van de verbouwing. De afdeling techniek had zeer actief meegedacht over de nieuwe vlakke vloerzaal en de technische invulling van de andere nieuwe ruimtes, en was daarmee ook deels verantwoordelijk voor een goed resultaat. Vanaf december werden de drie zalen een voor een weer in gebruik genomen. En, onvoorzien, moest er ook techniek worden gedaan in 'De witte Lawei', een grote De Boertent op een schoolplein in de buurt. Het schooltje bood de ruimte voor opslag en kantoren, in de tent werd een deel van de programmering voortgezet tijdens de extra bouwtijd. Gezien de omvang van het project en de problemen die daarbij hebben gespeeld heeft de pauze eigenlijk niet eens zo lang

Het is een van de grootste theatergebouwen in Nederland. Nu is het nóg groter geworden.

geduurd. Op 2 juli 2013 gaf de gemeenteraad unaniem akkoord voor de plannen voor de renovatie. Na de zomer in dat jaar startte de sloop van de Meldij en begon de bouw van het nieuwe gedeelte. In mei 2014 ging het gebouw dicht voor werkzaamheden aan interieur en exterieur. In september had het klaar moeten zijn. Dat werd uiteindelijk dus mei 2015, acht maanden later.

Als je wat langer in De Lawei rondloopt stel je vast dat het eigenlijk een kleine stad is. Met cafés, kantoren, drie theaterzalen, een binnenplein, kunstgalerie, vergaderzaal, muziekschool, bioscoop, drie foyers, restaurant, terrasje. Het is een van de grootste theatergebouwen in Nederland. En met deze verbouwing is het nóg groter geworden. Aan de achterkant van het gebouw werd een strook gemetseld die

*Nieuw laad- en loshof,
grote zaal en vlakke
vloerzaal. Breed genoeg
voor twee trailers naast
elkaar.*

© DENIS MARKIC

plaats biedt aan een nieuwe vlakkevloerzaal, kantoren en de Meldij, het Centrum voor cultuureducatie, en een nieuw laad- en loshof.

Doolhof

Als zoveel theaters is De Lawei niet het resultaat van een blauwdrukplan van een halve eeuw geleden, maar een huis dat in de loop der jaren is uitgebouwd, omgebouwd en uitgewoond. Het zag er van buiten uit als een aan zijn lot overgelaten kerncentrale, van binnen was het eigenlijk geen doen meer.

De Lawei bestaat sinds 1960 en dankt zijn oprichting aan de komst van de scheerapparatenfabriek van Philips naar Drachten. In 1965 werd er een theaterzaal gebouwd, met 460 stoelen. De huidige grote zaal en de grote foyer werd in 1985 door architect Bonnema aan het complex toegevoegd, tegelijk met lokalen voor het Centrum voor Cultuureducatie, De Meldij – melodie in het Fries. Terwijl Vonkeman hierover vertelt, komt Roel ten Bras de kantine binnenstapen, de architect van de ingreep die eind mei werd voltooid. ‘Door de vele verbouwinkjes, ombouwen en doorbraken was het gebouw een doolhof geworden’, zegt Ten Bras. ‘De mensen verdwaalden in de donkere gangen. Bevoorradingslijnen en publiek liepen door elkaar. Het ging er om eerst zoveel mogelijk op te ruimen, en dan een nieuwe heldere structuur aan te brengen. Alle donkere gangetjes hebben

we weggewerkt door ze breder, hoger en lichter te maken. En we wilden ervoor zorgen dat een bezoeker meteen weet waar hij is en waar hij naartoe moet.’

We gaan op pad, naar de nieuwe foyer van de middenzaal, boven de entree. In het trappenhuis haalt Ten Bras zijn autosleutels tevoorschijn. Een beetje stiekem krast hij ermee op de lichtgrijze muren. Er staan opeens twee royale vandalistische krassen in het nagelnieuwe stucwerk. ‘Kijk’, zegt

Vier zalen en een losse tribune

- Grote zaal: 908 stoelen
- Middenzaal: 460 stoelen
- Vlakkevloerzaal: 225 stoelen
- Rutger Hauerzaal: 125 stoelen
- ‘Tribunetje voor 70 man zetten we overal neer’

Van links naar rechts: Grote Zaal, Vlakkevloerzaal, Middenzaal, Rutger Hauerzaal.

De grote zaal heeft een nieuw stoelenplan en een muurtje om de regieplek gekregen. De vlakke vloerzaal en de Rutger Hauerzaal – de multimediaal of filmzaal – zijn volledig nieuw. De middenzaal is onveranderd.

hij, 'dit is cementstuc, veel harder dan gewoon stucwerk. Zo'n kras veeg je er gewoon weer af.' Hij voegt de daad bij het woord. 'Als je hier eens met een karretje of een kist tegen een muur aan knalt, zie je er niks van. Niet iedereen is heel voorzichtig met de muren in een theater.'

Slagader

De architect ging als een stedenbouwkundige te werk. De grootste ingreep bestond uit de aanleg van 'de slagader', een open route die dwars door het hele gebouw loopt. Een soort hoofdstraat, waar alle belangrijke gebouwen aan te vinden zijn. Deze slagader begint eigenlijk al buiten. Aan de voorkant is het gebouw open gemaakt. Veel glas in de gevel, een glimmende witte gietvloer 'zodat het daglicht echt het gebouw in kaatst', zegt Ten Bras. Eenmaal binnen zie je meteen de kassa, de garderobe, het café en het restaurant, de trap naar de middenzaal en een ruime, open gang naar de grote foyer. En groot is hier groot. Een soort plein. Aan dit plein ligt het restaurant, een loungeplek, een heel lang buffet, rechts een kunstgalerie en links de toegangen tot de grote zaal. Ten Bras: 'Wij hebben wat wandjes en panelen weggebroken waardoor je de deuren en de trappen nu vanuit de foyer kunt zien. Dat werkt veel beter dan bordjes met pijlen ophangen.' Ga je rechtdoor dan kom je in de entreehal van het nieuwbouwdeel. Hier is de foyer en ingang van de Rutger Hauerzaal, de multimedia/filmzaal. Daartegenover is een trap naar de ingang van de vlakkevloerzaal en de toegang tot de oefenruimtes en de praktijkzalen voor de

edelsmeden en keramisten van de Meldij. Als je hier door de deur naar buiten stapt en omkijkt, kijk je dwars door het hele gebouw heen.

Tractorwedstrijden

Ten Bras: 'Hier en daar in de schouwburgwereld hoor je directies wel hun verlangen naar een 'stadshal' uitspreken, een open ruimte in het gebouw waar heel veel verschillende dingen kunnen gebeuren. Evenementen, wel of niet in relatie tot voorstellingen, of muziekoptredens, feesten. Ik vind het wel bijzonder dat precies zo'n hal al jaren in dit gebouw zit. Ik geloof dat er hier in het verleden wel tractorwedstrijden zijn gehouden.' 'Nee, nee,' zegt Vonkeman. 'Wel een keer een autotentoonstelling, maar geen rondscheurende tractors.'

Uiterlijk is er aan deze ruimte niet veel veranderd. Een bewuste keus van de architect. 'Het moet wel De Lawei blijven.' Er ligt nu een mooie parketvloer, maar de typerende trussconstructie uit 1985 zit er gewoon nog in. Wel een paar extra raampartijen, die de ruimte veel lichter maken.

De aanwezigheid van deze hal tekent het karakter van De Lawei, een gebouw dat zeer intensief wordt gebruikt. 'We moeten ook wel', zegt Vonkeman. 'We zijn een zelfstandige stichting en we hebben altijd onze eigen broek moeten ophouden. Dus alles kan. Als we ergens een haak in een muur moeten schroeven, dan doen we dat, smeren we het daarna wel weer af. We bouwen net zo makkelijk een tribune op in de studio, bandjes kunnen overal spelen. Een verjaardags-

partijtje voor tien personen met taart of een bedrijfsfeest voor 2000 man, met podia in de foyer.’

Boardroom

Op theatertechnisch gebied zijn er geen grote ingrepen gedaan. In de grote zaal kwam een nieuw stoelenplan met 40 extra stoelen en er kwam een muurtje om de regieplek. De middenzaal kreeg een nieuwe foyer, maar werd zelf ongemoeid gelaten. De overige ruimtes, zoals de balletstudio, kregen een visuele update. In de Galerij, de kunstgalerij die aan de grote foyer vastzit, werden de stoeptegels vervangen door een nieuwe vloer, en boven het restaurant is een *videoconferenceroom*, ingericht als boardroom van een wereldwijd opererend concern. Een enorme tafel, twee camera's en twee grote schermen met Cisco C20 systeem. In het nieuwe gedeelte kwam een nieuwe multimediazaal/filmzaal, (3D projector en surround 7.1). Maar de grootste uitbreiding van het werkterrein voor de achtkoppige technische dienst is de vlakkevloerzaal van 14 bij 24 meter. Robert Vonkeman is er heel erg blij mee. En trots: 'Qua techniek hebben we hem helemaal zelf uitgedacht. De architect wilde geen aansluitingen in beeld, maar we hebben alles erin zitten wat we willen. Een brede omloop op hoogte van de bruggen van 2,5 meter breed, vier tussenliggende bruggen. Negen trekken hangen er in de zaal voor 300 KG elk. Een railsysteem om drie verschillende speeldiepten in te stellen, een inschuifbare tribune en alle aansluitingen op alle plekken waar we ze ooit nodig denken te hebben. Samen met Audio Mattijsen hebben we een digitaal geluidssysteem ingericht. Het geluid kan op elke positie hangen. Voor het licht staat er een klassieke Sparktop op de regieplek. Dat is toch de kast voor dit soort zalen, en iedereen kan ermee overweg.'

Ten Bras: 'De Toneelschuur in Haarlem was het voorbeeld voor deze zaal; een wens van Stef Avezaat, de directeur die ook zeer nauw betrokken is bij de techniek. De maatvoering, de omlopen op de vloer, de zijbruggen op halve hoogte

en een ruime omloop ter hoogte van de bruggen. Het is een hele mooie zaal om als voorbeeld te gebruiken, maar wat ik er minder geslaagd aan vind, is dat die zaal, door de werkruimte naast de bruggen, het idee geeft dat 'ie bovenin wijder wordt. Wij hebben nog het ei van Onno Greiner in gedachten, daarom hebben we een soort vingers- maar je kunt er ook mikadostokjes in zien - aan de zijkant gezet, die de zaal aan de bovenkant en aan de zijkant afsluiten.'

In de oude regiecabine van de grote zaal staat de regelkast van het BaOpt (Bauer Optimisation) luchtbehandelingsstelsel. Dit wordt meer en meer in gebouwen toegepast. Door middel van software en veel meetpunten en sensors

bij de inlaat- en uitlaatkleppen wordt een lichte overdruk in het gebouw geproduceerd. Daardoor mengt de lucht beter, ook in moeilijke hoekjes. Het verhoogt in

eerste instantie vooral het comfort, omdat er geen sprake meer is van luchtstromen, tocht en temperatuureilanden. Maar ook de energiewinst is aanzienlijk omdat er veel minder lucht in het gebouw hoeft te worden gepompt - die ook nog gekoeld of verwarmd moet worden. De leverancier claimt een besparing van 25 procent ten opzichte van een conventioneel systeem. In De Lawei worden er 180 in- en uitlaatkleppen aangestuurd. De luchtinblaas bij de stoelen is niet meer nodig. Vonkeman: 'Maar het inregelen is niet eenvoudig. Ze zijn er nog steeds mee bezig.'

Aan de buitenzijde trokken de architecten wat muren recht en het hele gebouw kreeg een nieuwe bekleding. Knalgele golfplaat, afgedekt met grijs metaal waarin rechthoekige uitsparingen zijn gestanst. Zonder dat er leds aan te pas komen neemt het gebouw verschillende kleuren aan in het brons-spectrum. Door de 3D-opbouw fonkelt het gebouw in het zonlicht. 'Korengeel, noemen we het, maar goudgeel mag ook.' De Lawei ziet er definitief niet meer uit als een oude kerncentrale. <

'Alle donkere gangetjes hebben we weggewerkt door ze breder, hoger en lichter te maken'

Audio vlakkevloerzaal

Main L/R: 2 x Meyer UPQ-1P met 600 HP sub
 Fill: 2 x Meyer UP junior (op sub)
 Center Cluster: 2 x Meyer UP junior
 Delaylijn: 2 x Meyer UP junior (boven tribune)
 Aansturing: Galileo 616
 Los Materiaal: 6 UPA-1P's, 4 600 HP's + Galileo 408 voor eventuele zwerfset.

Directievoering: Arcadis
 Hoofdaannemer: Friso
 Bouwadvies: Doeke van Duinen
 Brandmeldinstallatie: Dräger
 W-installeur: Homij
 E-installeur: Pranger-Rosier
 Akoestisch advies: Peutz
 Theateradvies: theateradvies bv

AV: Audio Mattijsen
 Licht: Rolight
 Stoffering: Ron de Groot
 Hijsinstallatie: DTS²
 Stoelen grote zaal: Jezet
 Stoelen tribune VVZ: Jezet
 Stoelen filmzaal: Fibrocit